Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

KONG FREDERIK DEN FEMTES
RYTTERSTATUE

2. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

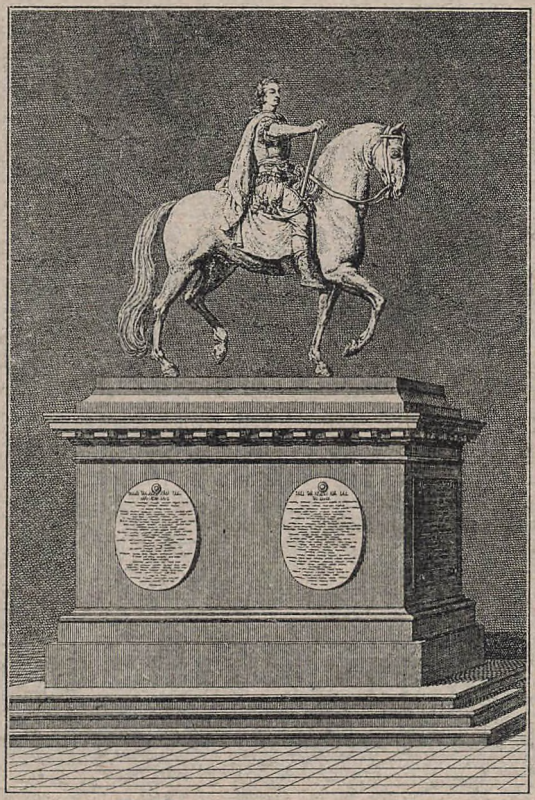

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

KONG FREDERIK DEN FEMTES

RYTTERSTATUE

2. Del,

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,

CASSERER, TOPOGRAPH.

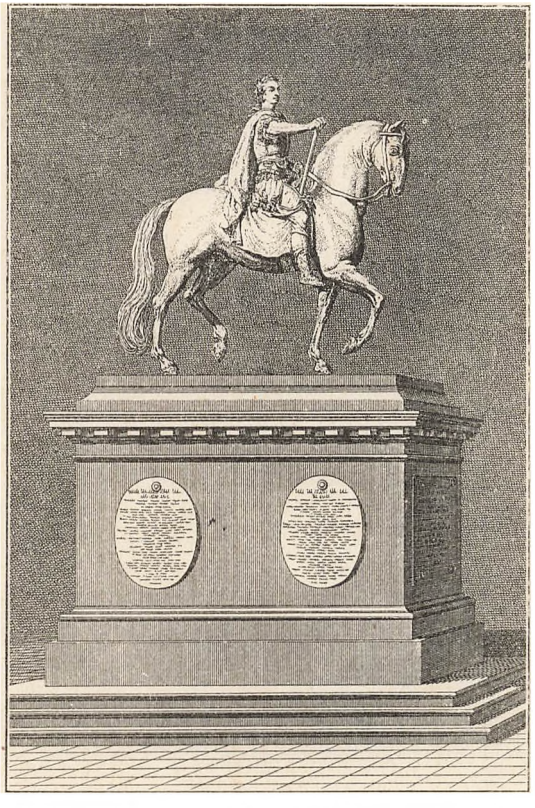

ARNOLD BUSCK

KJØBENHAVN

1925

KONG FREDERIK DEN FEMTES RYTTERSTATUE

Midt under hele Arbejdet døde Frederik den Femte, den 14de Janr. 1766, og efterfulgtes af Christian den Syvende. Tronskiftet havde imidlertid ingen Indvirkning paa Arbejdets Gang, men det var ligesom Interessen for Statuen nu svækkedes en Tid, og Greve Moltke benyttede da Lejligheden til at udvirke en kongelig Resolution, ved hvilken det tilladtes, at de fire Basrelieffer ogsaa maatte bortfalde, og at der i deres Sted maatte anbringes Broncetavler med Indskrifter.

Skønt Saly klagede bittert, var han vistnok i Grunden tilfreds med denne Forandring, thi det ses, at han hurtigt trøstede sig og fandt Afgørelsen fortræffelig. Den glædelige Efterretning meddeltes officielt paa Compagniets Generalforsamling den 4de Marts 1767, aabenbart for at stemme Interessenterne venligt. Directionen maatte nemlig her erklære, at den ikke havde Begreb om, hvad Statuen endnu vilde koste, og tillige oplyse, at den trods de senest bevilgede 48,000 Rdl. havde udbetalt 81172 Rdl. mere, end der var blevet indeholdt af det aarlige Udbytte, hvorfor der nu maatte kræves Forstærkning.

Interessenterne var langmodige og vedtog, at der for det nævnte Aar maatte afskrives 50,000 Rdl. til Monumentet, og i Septb. s. A., da Tidspunktet for Støbningen

nærmede sig, bevilgede de uden Indvendinger 3—4000 Rdl. til Prægning af to Medailler, en større og en mindre, thi man vilde følge Skik og Brug og ikke staa tilbage for fremmede Nationer.

Støbningen fandt da Sted i Gjæthuset den 2den Marts 1768 under Generalkrigscommissair Gors personlige Ledelse, og hele denne Proces varede kun i 3 Minutter og nogle Secunder. Det asiatiske Compagnis Præces og hele den øvrige Direction, en Del udenlandske Ministre, det høje kongelige Ministerium, nogle Collegieherrer samt 300 Indbudne af alle Stænder havde indfundet sig; alle frembar deres Lykønskning, udtalte deres Glæde og Tilfredshed med dette store og veludførte Arbejde og complimenterede Hr. Gor. Kun Saly var utilfreds og fandt betydelige Fejl, navnlig ved Figurens og Hestens Hoveder. Da han aabent udtalte sin Misfornøjelse, skønt han officielt havde erklæret, at han intet havde at erindre, blev Gor rasende, overfaldt ham en Dag i Juli paa Gaden og gennempryglede ham med en Tamp. Skandalen vakte naturligvis stor Opsigt og var almindeligt Samtaleemne i Byen.

I April Maaned tog Kongehuset Statuen i Øjesyn, ja steg endog ned i Gruben. Imidlertid havde Compagniet truffet alle Forberedelser til Statuens Flytning. Piedestalen:

„et Arbejde af den største Fuldkommenhed"

stod rede, og Compagniets Direction havde allerede i Marts forhandlet med forskellige Sagkyndige om den bedste Maade, paa hvilken det svære Corpus, der vejede 40,000 Pund, kunde flyttes.

De Projecter, Tegninger og Modeller, der var indkommet, blev underkastet et Skøn af Professorerne Hee og Kratzenstein og tilsidst af den kongelige Constructions Commission paa Holmen, som paatog sig at have Control med Forehavendet og levere de fornødne Requisitter. Efter adskillig Deliberation blev Hoftømmermester Zubers Project valgt som det:

„solideste, sikkreste og tilforladeligste"
og der blev sluttet Accord med ham om at besørge Transporten for 7200 Rdl.

Den 23de Juli blev en stærk Tømmerforbinding lagt om Statuen, hvorpaa den blev løftet i Vejret og flyttet ca. 34 Fod hen paa en Slæde med underliggende Ruller. Her stod den til den 15de Aug. Kl. 4½ om Morgenen, da selve Flytningen paabegyndtes i Overværelse af Greve Moltke, Generalguverneur Greve Ahlefeldt, Admiral Greve Danneskjold, Søetatens Constructions Commission og Directionen for asiatisk Compagni. Et Stykke af Gjæthusets Mur til Kongens Nytorv blev nedrevet, for at skaffe rigelig Plads til Statuen, hvis Slæde løb paa en Bane af 40 Fod lange Bjælker med Underlag af Tværbjælker i hver femte Fods Afstand.

Det hele sattes i Bevægelse ved Spil, anbragt paa nedrammede Pæle og betjent af 400 Mand af Holmens faste Stok under Commando af den kgl. Skipper ved Bradbænken paa Holmen, Sieur Svendsen. Der affyredes 3 Gange 27 Kanonskud, da Statuen sattes i Bevægelse, og da Frederik den Femtes Æresminde passerede forbi sin kongelige Oldefader, Ohristian den Femte, bag Gitteret paa Kongens Nytorv, hilstes dette Kongemøde in effigie med samme Salut.

Statuens Flytning var i højeste Grad besværlig, og hele Transporten tog omtrent 2 Dage, da det passerede Stykke af Banen for hver 40 Fod, med Requisitter og Maskiner, skulde flyttes frem og anbringes forude, og først om Eftermiddagen Kl. 4 naaede man gennem Bredgade til Hjørnet af Frederiksgade, hvor der under fornyet Kanonsalut standsedes for den Dag. Den følgende Morgen, den 16de Aug. 1768 tog man atter fat, men nu skulde Statuen vendes og føres baglænds gennem Frederiksgade, for efter sin Opstilling at gøre Front mod Marmorkirken. Til alt dette medgik der lang Tid, skønt alle Forberedelser var truffet med største Omhu.

I Greve Moltkes Palais havde Dronning Caroline Ma-

thilde og Enkedronning Juliane Marie samt Arveprins Frederik og mange andre fornemme Personer samlet sig, hvorimod Christian den Syvende var forhindret i at være til Stede, da han jo befandt sig paa sin store Rundrejse til Udlandets Hoffer. De 2 Dronninger hilstes ved deres Ankomst med 27 Kanonskud fra et paa Strømmen liggende Skib, der tilhørte Compagniet og var smykket fra overst til nederst med alle Nationers Flag. En Bataillon Infanteri og en Afdeling Hestfolk paraderede, desuden var flere Musikcorps fordelt omkring paa Pladsen. Tusinder af Tilskuere var stimlet sammen paa Amalienborg Plads og i de tilstødende Gader, alle Vinduer, ja Tagene var tæt besat, og da Statuen Kl. 5 bevægede sig langsomt hen mod Piedestalen, traadte de kongelige Herskaber frem paa Altanen. Ved Hjælp af det samme omfattende Maskineri, som paa Gjæthuset havde løftet Colossen, blev den nu atter hævet i Vejret; en overliggende Slæde førte den til Siden hen over Piedestalen, saaledes at de tre indstøbte Jernstænger nøjagtigt svævede over Hullerne; paa et givet Signal firedes der samtidig paa alle Taillerne og Frederik den Femtes Statue stod paa sin Piedestal.

Den 17de Aug. 1768, i det Øjeblik Rytterstatuen var anbragt paa sit Fodstykke, afgav Infanteriet 3 Salver, Musikcorpsene spillede, Matroserne og Tilskuerne raabte Hurra, og ude fra Havnen drønede Kanonskuddene igen.

Overalt i Byen var der stor Glæde over den prægtige Statue, og der afholdtes mange Fester. Greve Moltke holdt Taffel for Dronningerne og deres Følge i sit Palais, det asiatiske Compagni beværtede Constructions Commissionen og en Del andre Betjente hos Tracteur Marschal paa Hjørnet af Reverentsgade og Vingaardsstræde, hvilket Gilde kostede 581 Rdl. 1 Mk. 9 Sk. Da Tømmersvendene havde forrettet deres Arbejde, blev de:

„smykkede med Krandse af chinesiske Blomster"

som Generalkrigscommissair Gor havde besørget, og drog med Musik i Spidsen til deres Herberge, hvor Zuber tracterede dem. Charlottenborg var om Aftenen glim-

rende illumineret til Salys Ære, for hvilken Illumination Compagniet fik en Regning paa 1150 Rdl., men endnu kostbarere var dog de 10 store og 21 mindre Guldmedailler, samt 40 store og 460 mindre Sølvmedailler, der uddeltes. De var prægede af Wolff og Adzer og kostede 5804 Rdl. 2 Sk. Medaillen ved Grundstensnedlæggelsen havde kostet 2922 Rdl. 4 Mk. 6 Sk., saaledes at Compagniet ogsaa paa dette Felt havde sin Godmodighed behov. Saa megen større Glæde vakte det, da Directionen paa Generalforsamlingen, den 12te Octb. 1768, kunde meddele Interessenterne, at der overhovedet ikke vilde blive requireret mere til Statuen, som ialt havde kostet dem 14 Rdl. om Aaret pr. Actie. Dette tilsyneladende lave Tal, som for Resten var fejlagtigt, skyldtes den Omstændighed, at der i Aarene fra 1761 til 64, begge inclusive, intet var blevet holdt tilbage til Monumentet af Actionairernes Udbytte.

For Interessenterne blev det imidlertid kun en stakket Glæde, thi selve Statuens højtidelige Opstilling var ikke ensbetydende med, at Monumentet dermed var fix og færdig, idet der nu paafulgte et stort Arbejde med at fuldende Værket.

Umiddelbart efter Statuens Opstilling blev den skjult under et Skur af Brædder, thi dels skulde Gor ved Indlægning af utallige større og mindre Metalstykker bøde paa Fejlene ved Støbningen, dels skulde Saly og hans Folk gaa den efter.

Amalienborg Plads tog sig ikke godt ud i disse Aar, thi den var opfyldt af Materialier og Skure, Brolægningen var opreven, og Stenhuggermester Pheiffer — efter hans Død i 1771 hans Enke — arbejdede bestandig paa Marmorbelægningen omkring Postamentets Fod. Ciseleringen besørgedes under Salys Opsigt af en halv Snes Mand, hvoriblandt Franskmændene Beauvalet, le Frère, de Launay, Carbonnier og Journet; den sidste, der ligesom de fleste andre, lønnedes af Particulaircassen, fik dog paa Grund af sin Hustrus Sygdom, allerede i Maj 1769 Lov til at rejse hjem til Frankrig. Kongen gav ham 200 Rdl.

i Rejsepenge og Compagniet 1000 Francs som Gratification.

Da Ciseleringen var færdig i Maj 1771, blev samtlige danske og franske Ciseleurer „expederede", hver ligeledes med en anselig Gratification, og man kunde altsaa, skønt der manglede adskilligt, før man kunde sige, at Monumentet var færdigt, tænke paa dets Afsløring.

Saly havde udarbejdet en Plan til den:

„sclenne Inauguration"

med Tilbehør af Kanontorden, Krigsskibe og Tropper, en Festlighed, der kunde kaste Glans over ham selv og hans Værk, men Tiderne var ikke gunstige herfor. Man befandt sig midt i Struensee-Perioden, Myndighederne holdt ikke af Opløb og Sammenstimlen, og Stemningen i Hovedstaden var netop særlig ophidset paa Grund af den kjøbenhavnske Magistrats pludselige Afskedigelse. Hvad man havde forudset, gik i Opfyldelse, Hoffet ønskede Indvielseshøjtideligheden meget indskrænket, hvorfor en af Compagniets Directeurer, Conferensraad C. A. Fabritius lagde et nyt Program. Det blev først fundet „anstændigt", men faa Dage efter rentud forkastet med den Bemærkning, at det hele helst burde gaa af i Stilhed. Hoffet nægtede at give Møde, og man blev da enig om, at der ikke skulde finde nogen offentlig Højtidelighed Sted, men kun en lille privat Fest i Directionens og nogle faa Indbudnes Nærværelse med en paafølgende Middag til Ære for Directeur Saly hos Monsieur Mateau i „Constantia" ved Charlottenlund.

Dagen blev fastsat til den 25de Juli 1771 mellem Kl. 9 og 10 om Formiddagen. Indbydelserne var allerede udstedt, men i yderste Øjeblik udsattes Festen til den 1ste August, medens Dineren dog blev afholdt efter den første Bestemmelse. Brædderskuret omkring Statuen var i Forvejen blevet nedrevet, og den 1ste August begav Greve Moltke, skønt han ikke længere var Compagniets Præses, sig hen til Monumentet, ledsaget af Directeurerne og de fornemste Interessenter. Saly lod derpaa det Sejldug, som

havde dækket Statuen, falde, hvorefter en Commando af Garnisonen, der holdt Orden paa Pladsen, præsenterede Gevær og rørte Trommerne, medens en stor Mængde Tilskuere raabte Hurra.

Efter at de Indbudne havde beset Statuen og complimenteret Kunstneren, begav de sig ind i Grevens Palais, hvor der var anrettet et Festmaaltid. Her uddeltes ikke blot nogle af de foran omtalte Sølv- og Guldmedailler, men tillige et af Preisler forfærdiget Kobberstik af Monumentet. Aftrykkene var allerede forud gjort i Paris for 2520 Francs, thi et Forsøg paa at besørge Trykningen herhjemme var mislykket. Greve Moltke forærede Saly den colossale Kobberplade, men da Compagniet selv ønskede at eje den, maatte han levere den tilbage.

Æremindet stod nu i:

„sin fulde Lustre",

og Tilstrømningen til Amalienborg Plads, for at bese dette Æreminde, var saa stor, at der maatte anbringes Skildvagter ved det, først to, senere fire. Monumentet stod nemlig bestandig ubeskyttet, der var intet Gitter om det, og Enkemadame Pheiffer begyndte først i Efteraaret 1771 at lægge de bornholmske Sandstensfliser mellem Sokkelen og de 32 smaa norske Marmorafvisere. Heller ikke var de sex Tavler med Indskrifter opsatte, thi ogsaa mod disse havde Hoffet gjort Indvendinger. Man havde vel faaet opgivet, hvorledes Indskrifterne skulde lyde, men nētop som de forgyldte Kobberbogstaver var bleven bestilt, kom der i Juli 1771 en Kabinetsordre, som bestemte, at der kun skulde være to Indskrifter, en for og en bag, hvorimod de fire ovale Medailloner paa Siderne, som skulde opregne alle den afdøde Konges Fortjenester, maatte decoreres paa anden Maade. Saly mente imidlertid, at man da hellere burde udelade dem helt, hvorfor kun de to blev opsatte. Men aldrig saasnart var Struensee falden, før Kunstneren forestillede, at Monumentet vilde se nøgent ud, naar de ovale Medailloner paa Siderne manglede, ligesom det vilde faa Skinnet af, at man:

„vilde udslette Mindet om den afdøde Fyrstes For-
„tjenester og formindske hans Regerings Glands".

Tilladelsen til at ophænge de manglende Indskrifter blev naturligvis strax given, men Enkedronning Juliane Marie ønskede tillige, at de tvende allerede opsatte Tavler igen skulde nedtages og Indskrifterne forandres, rimeligvis fordi man fandt dem for lakoniske og kølige. Saly fraraadede det imidlertid indtrængende af praktiske Grunde, og man lod dem derfor blive. I Juli 1772 kom de fire ovale Medailloner paa deres Plads.

Det asiatiske Compagni kunde nu for Alvor tænke paa at bringe dette kostbare og langvarige Foretagende til Ende, indskrænke Udgifterne, hjemsende Arbejderne og i det hele afvikle Sagen saa hurtigt som muligt. Broncestøberen Gor var allerede hjemsendt det foregaaende Aar med meget rigelige Rejsepenge, en capitaliseret Pension og den store Sølvmedaille, som Directionen først havde villet sende ham med et Complimentsbrev, hvilket dog blev opgivet, fordi:

„Saly burde have Æren af at have skaffet ham den
„og tillige Tilfredsheden ved at have hævnet sig paa
„saa nobel en Maade.

Herved sigtes naturligvis til det tidligere omtalte Sammenstød mellem Kunstneren og Støberen.

I Sommeren 1772 blev Modelhuset i Charlottenborg Have nedrevet, Arbejderne blev afskediget med større og mindre Gratificationer, og Gjæthuset afleveret til Generalitets og Commissariats Collegiet, efter at Compagniet først havde maattet udrede en meget betydelig:

„Erstatning for den Skade, samme kunde være tilføiet".

Der indkom alle Slags Fordringer og Efterkrav, af hvilke enkelte først langt senere blev honoreret, saaledes fik M. Butty i 1774 et Gratiale af 200 Rdl. for et Skrift om Statuen, og Secretair Biehl det følgende Aar 500 Rdl. Han havde holdt Regnskab ved Statuens Forfærdigelse og requieret alt, hvad dertil behøvedes; nu følte han sig meget forurettet, fordi han fra 1764 kun havde faaet 200

Rdl. i aarlig Gage. Da Arveprins Frederik anbefalede ham varmt, satte han sin Fordring igennem, skønt den først var bleven afvist.

Saly var endnu i Kjøbenhavn i 1772, og blev ved med at hæve sin Gage indtil den 3die Febr. 1773. Som gentagne Gange berørt, stod han sig godt med Compagniets Direction, men Interessenterne var forbitret paa ham, gjorde ham ansvarlig for de uhyre Pengesummer, der var medgaaet, ja mistænkte ham for Uredelighed. Denne Mistanke var dog sikkert ugrundet. Kunstneren havde faaet, hvad der contractmæssigt tilkom ham, hverken mere eller mindre, og naar han allerede i 1771 klagede over de mange Aar, han var bleven opholdt i Kjøbenhavn, hvorved hans bedste Tid og Kraft var gaaet tabt, kan man ikke give ham Uret heri. Naar han saa, hvorledes Broncestøberen og Haandværkerne berigede sig, hvorledes deres ublu Fordringer uden videre blev opfyldt, hvorledes der paa alle Omraader ødsledes med Penge, Pensioner og Gratificationer, kunde han med Rette føle sig tilsidesat og krænket, og der var derfor intet forunderligt i, at han i Breve til Greve Moltke udtalte sig bittert om sit Ophold i Kjøbenhavn, og mente at have Krav paa en klækkelig Skadeserstatning i Form af en Præsent. Han haabede, at man derefter fandt sig foranlediget til at hædre ham med en betydelig Pengegave, og anførte talrige Exempler paa, at fremragende Billedhuggere var bleven belønnet paa denne Maade af store Potentater. Directionen havde intet at indvende mod dette Ønske, og afgav endog et Løfte om at opfylde det; kun herskede der Meningsforskel om det eventuelle Afskedshonorars Størrelse, thi paa dette Punkt var Salys og Directionens Interesser modstridende.

Paa Generalforsamlingen den 23de Aug. 1771, altsaa kort efter Statuens Afsløring, fremkom der et Forslag om at bevilge Kunstneren:

„en særdeles Gratification, som ikke er noget nyt, da „det er almindelig Skik og Sædvane paa alle Steder, „hvor der opreises Monumenter til store Potentaters „Ihukommelse".

Nogen bestemt Sum angaves ikke, det foreslogs kun Interessenterne, at de skulde afgive nogle Rigsdaler pr. Actie, hvorhos man trøstede dem med, at denne:

„Depense vilde blive den sidste betydelige ved Statuen".

Tidspunktet var imidlertid særdeles uheldig valgt, thi Compagniet gav intet Udbytte dette Aar, og alt, hvad der kunde opnaaes, var derfor, at Spørgsmaalet om Gratificationen blev udsat til det næste Aar. Den ubehagelige Stemning blandt Interessenterne i dette Møde viste sig navnlig, da det blev meddelt, at Greve Moltke:

„formedelst indløbne Omstændigheder havde nedlagt „sit udi 20 Aar ved Compagniet førte Præsidium".

Den af Compagniet højt fortjente, nu i Unaade faldne Hofmand, fik ikke en Tak, end ikke et eneste anerkendende Ord; man indskrænkede sig til at vedtage følgende laconiske Resolution:

„Grevens afskedtagelse fra sit Præsidium udi Direc- „tionen er os bleven communiceret".

Det er ikke usandsynligt, at Statuen har haft sin Skyld i denne Uhøflighed.

I Juni 1772 gjorde Directionen et nyt Forsøg paa at skaffe Saly en større Sum, men forgæves, ogsaa denne Gang rejste der sig energisk Modstand, og ved Afstemningen vedtoges det paany at udsætte Spørgsmaalet. Fordringen kom saa meget mere ubelejligt, som der i Anledning af den nye Octroy herskede den største Bevægelse i Compagniet. Actionairerne var indbyrdes uenige og paa Kant med Directionen. Generalforsamlingerne var stormende og Kampen saa bitter, at det en Tid lang saa ud til, at Compagniet vilde blive sprængt. Først da der indtraadte roligere Tilstande, efter at en ny Direction var valgt, blev Spørgsmaalet om en Gratification til den franske Billedhugger genoptaget. De fire store Købmænd, Fabritius, Ryberg, John Brown og de Coninck, som nu var Directionens vigtigste Medlemmer, og som ikke kunde mistænkes for Partiskhed eller forudfattet Sympathi for Kunstneren, erklærede paa Generalforsamlingen den 3die

Febr. 1773 rentud, at det vilde stride mod Ret og Billighed, hvis man fremdeles afslog hans Andragende. Ved at gennemgaa mangfoldige Documenter havde Directionen overbevist sig om, at Saly var saa langt fra at bære Ansvaret for Monumentets Forsinkelse eller at have beriget sig paa Actionairernes Bekostning, tværtimod uophørlig havde drevet paa Arbejdet, og at ingen af de Summer der var medgaaet, nogensinde var passeret gennem hans Hænder. Han havde kun faaet, hvad der contractmæssigt tilkom ham og havde:

„efter hans egen Beretning endog ladet komme Capi-
„taler fra Frankrig, for at kunne leve de mange Aar
„i Kjøbenhavn".

Directionen kunde derfor med god Samvittighed støtte Salys Andragende saa meget mere, som han nu var i den Alder, at:

„han ikke kunde love sig ny Fremgang til at forbedre
„sin Lykke",

hvorhos:

„hans Ære i nogen Maade tog Del i den endelige Be-
„slutning. Vi giøre os det Haab, slutter Indstillingen,
„at Interessenterne ville frafalde de Fordomme, hvilke,
„som vi atter tør sige, vi have forvisset os om at være
„ugrundede, og ville behage derimod at bestemme
„hans Begjærings Opfyldelse om at nyde en Grati-
„fication af 50,000 Livres ved at meddele ham en
„gunstig Resolution, som han paa mange Grunde for-
„tiener, og som er bleven ham lovet."

Generalforsamlingen bøjede sig vel nu, men vilde dog ikke bevilge den forlangte betydelige Sum; den vedtog, at Saly engang for alle skulde have en Gave paa 8000 Rdl:

„som en Erkiendtlighed for hans ved den kongelige
„af ham forfærdigede Statue equestre udviste berøm-
„melige Kunst, Flid og Møie."

Mere var der ikke at opnaa, og Kunstneren maatte give sig tilfreds hermed.

Inden sin Afrejse fra Danmark den 2den Juli 1774

skænkede Saly det asiatiske Compagni Rytterstatuens lille Model i Gibs, som blev opstillet i Forhandlingssalen, ligesom han forfærdigede syv smaa Modeller, hvoraf han forærede Hoffet de tre. Det er karakteristisk, at han i sin Skrivelse herom udtrykkelig fremhæver, at han har afholdt alle Omkostningerne:

„for at Ingen skal forlange Betaling igien, hvilket ellers „let kan ske."

Enkedronning Juliane Marie og Arveprins Frederik sendte ham en kostbar Ring til Tak, og Kongen bevilgede ham en aarlig Pension paa 1000 Rdl., saalænge han levede. Han havde dog kun ringe Glæde af den, thi allerede den 4de Maj 1776 døde han i Paris.

Gitteret om Statuen stod paa Plads den 21de Octb. 1774 ved Arveprins Frederiks Formæling, efter at Torvet samtidig var bleven brolagt. Begge Dele gik ikke af uden Udgifter. Man gav efter for Magistratens Forlangende og lod Brolægningen besørge for Compagniets Regning af Overvejinspecteur Marmillod, medens Gitterets Forfærdigelse i 1766 ved Licitation var blevet overdraget Generalkrigscommissair Classen paa Frederiksværk for en forholdsvis lav Pris. Det følgende Aar udbad han sig imidlertid Tilladelse til at forfærdige det paa egen Bekostning, for at vise sin Taknemlighed mod „Frederik den Eiegode", og Directionen modtog naturligvis Tilbudet med Glæde.

Otte Aar efter, da Gitteret afleveredes af Classen med den Bemærkning, at han selv havde betalt det, og at det havde kostet ham 10386 Rdl. 3 Mk. 5 Sk., takkede de nye Directeurer for den anselige Gave og bestilte et stort Taffelservice i China til Generalkrigscommissairen, men dette faldt ikke i Interessenternes Smag, muligvis fordi man var paa Kant med ham i Anledning af Kanonleverancer til Tranquebar. Først bifaldt de det rigtignok, men:

„da Generalforsamlingen var til Ende, og man havde „begyndt at underskrive, besluttede de efter nøiere „Overveielse"

at man skulde tilbyde at betale Gitteret efter Vægt; vilde Classen ikke det, skulde Pengene deles lige mellem Kjøbenhavns fattige Friskoler. Dette Tilbud faldt imidlertid Classen noget sensible, saa at han slet ikke svarede paa det, og Enden blev, at Classen fik Servicet, Friskolerne Pengene og Smedemesteren paa Frederiksværk I. M. Wigandt og hans Svende oven i Købet en Douceur paa 600 Rdl.

Ved den endelige Opgørelse viste det sig, at Compagniets Udgifter til Statuen udgjorde 470,836 Rdl. 8½ Sk., hvortil maatte lægges Omkostningerne ved Gitteret, Brolægningen og en Del mindre Gratificationer. Med Tilføjelse af Particulaircassens Bidrag 55,340 Rdl. 38 Sk. kan den samlede Udgift alt i alt anslaas til den enorme Sum:

ca. 550,000 Rdl.,

der omtrent svarer til 4 Millioner Kroner i Nutids Penge.

Intet Under, at baade Samtid og Eftertid studsede ved den colossale Udgift, og Statsminister Ove Høegh Guldberg skrev i 1771, at Statuen havde kostet lige saa meget, som om den havde været af massivt Sølv. Det var derfor heller ikke saa mærkeligt, at Actionairerne i asiatisk Compagni mangen Gang fortrød, hvad de havde indladt sig paa. Meddelelsen om Størrelsen af Compagniets Andel i Bekostningerne til Monumentets Forevigelse vakte en grænseløs Bestyrtelse, og Actionairerne holdt et farligt Hus, for at faa at vide, hvad alle disse Penge var brugt til.

Sagen var den, at der var ødslet med Penge til alle Sider, saaledes havde man købt Værktøj for 12,000 Rdl., og da det samme Værktøj senere blev solgt ved Auction, udbragte det kun 300 Rdl. Billedhugger og Broncestøber havde brugt Voxlys og Tællelys for 10,000 Rdl., og saadan var det gaaet over hele Linien.

Vel voldte dette kunstfærdige Bronzeværk utrolige Besværligheder, og en svimlende Sum medgik, men Statuen, der i monumental Elegance ikke har mange Sidestykker i Europa, og den Dag i Dag er vor Bys bedste

og lødigste Monument, var alligevel ærligt Pengene værd, og ogsaa Kongen var, naar man ser ret til, denne Hæder værd. Mindesmærket netop paa dette Sted, der omgives af Vidnesbyrd om femte Frederiks Regeringstid, har sin fortjente Plads, og ingen anden Statue, selv af en langt fortjenstfuldere Konge, vilde kunne gøre tilnærmelsesvis saa god en Figur.

Salys Imperator Statue af Frederik den Femte staar dér med Tidens og Historiens Ret, bærer Pladsens gamle harmoniske Patina. Statuen er monumental i ypperlig Forstand, netop fordi dens faste og klare Ro og Ligevægt betegner en fuldkommen ydre og indre Harmoni. Saly har fremstillet Kongen som den ophøjede Souverain af Guds Naade, hvem det daglige Livs omskiftende Bølgeslag ikke naaer. Ved denne stilfærdige Harmoni, ved denne overlegne Afsluttethed i sin Værdighed bliver Statuen i saa overordentlig Grad monumental. Hestens Fodskifte er langsomt, som stille følgende Tidens glidende Strøm

De foran omtalte fire Medailloner og to Tavler, som pryder Statuens Fodstykke, opregner Frederik den Femtes mange og store Fortjenester af Fædrelandet:

OB
ARTES GRAECAS ET ITALAS
ACADEMIA NOVA
FUNDATAS
SORAM RESTITUTAM
SCHOLAS LITTERARUM
BERGIS ET NIDROSIAE
INSTITUTAS
STUDIA DOCTRINAE
MISSIS PER ORIENTEM
VIRIS DOCTIS
LIBERALITER ADIUTA.

OB
URBEM REGIAM
NOVA REGIONE AEDIFICUS
AMPLIFICATAM ORNATAM
VIAS PUPLICAS
SUA PECUNIA MUNITAS
PERFUGIA
HONESTAE PAUPERTATI
PATEFACTA.

OB
MERCATURAE
SECURITATEM OPPORTUNITATES
PRAESIDIIS FOEDIRIBUS
EXSTRUCTIS IN UTROQUE MARI PORTUBUS
RESTITUTAM AUCTAS
REM RUSTICAM
LEGIBUS INSTITUTIS
EMENDATUM
INDUSTRIAM OMNIUM
FAVORE LIBERALITATE
EXCITATAM SUSTENTATAM.

OB
PACEM
INTER BELLORUM TERRORES
ANIMO PRUDENTIA
FIDE FOEDERIBUSQUE
FIRMATAM
OPESQUE REGNI
CLASSIBUS EXERCITIBUS
PROVINCIIS
AMPLIFICATAS.

FRIDERICO QUINTO
CLEMENTI
PACIFICO
ARTIUM TUTORI
AETAS
GRATA FOELIX.

SOCII
NEGOTIATIONIS ASIATICAE
PIETATIS PUBLICAE
MONUMENTUM
POSUERE
M D C C L X X I.

Tidligere udkommet af samme Forfatter:

„CHRISTIANS KIRKE“

„NYHAVN“

„NIELS HEMMINGSENS GADE“

„KNIPPELSBRO“

„DYVEKES GAARD“

„KJØBMAGERGADE“

„KNABROSTRÆDE“

„VESTERGADE“

„LARSLEJSTRÆDE“

„FARVERGADE“

„HYSKENSTRÆDE“

„KALKEBALLEN“

„STORMGADE“

„BADSTUESTRÆDE“

„JERMERS TAARNET“

„PEDER HUITFELDTS STRÆDE“

KONG FRED. D. 5. RYTTERSTATUE

1. Del.

NIELSENS BOGTRYKKERI